

УРАХУВАННЯ ПОГЛЯДІВ С. РУСОВОЇ НА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Автором статті висвітлено деякі проблеми, що стосуються викладання навчальної дисципліни "Художня праця та основи дизайну" на початкових курсах ОКР "бакалавр" спеціальності "дошкільна освіта". У статті розкрито особливості підготовки майбутніх вихователів до проведення занять з художньої праці у дошкільному закладі з урахуванням поглядів видатного педагога С. Русової стосовно даного виду роботи з дітьми дошкільного віку. Запропоновано шляхи удосконалення вузівської підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів відповідно до сучасних освітніх вимог та з урахуванням історико-педагогічного досвіду як основи інноваційних технологій дошкільної освіти.

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів, навчальна дисципліна, художня праця, педагогічні погляди.

Україна сьогодні стала на шлях кардинальних перетворень в суспільстві, культурі, освіті, що поставило на порядок денний важливе завдання – виховання громадян нового покоління. Реалізувати це державне завдання слід вже на рівні дошкільної ланки освіти. У дошкільній освіті нині особливо зросла потреба у вдосконаленні змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу, в ефективній переорієнтації освіти на розвиток національно спрямованої особистості. Значну роль у розв'язанні культурно-освітніх проблем сьогодення відводиться використанню національних цінностей, традицій, звичаїв, прогресивного досвіду минулого, урахування поглядів видатних діячів культури й освіти України щодо різних аспектів виховання дитини дошкільного віку. Чільне місце у плеяді видатних педагогів України займає постать С. Русової, праці якої є цілком суголосними із сьогоднішніми позиціями погляду на людину, відповідності її виховному ідеалу: особистості гармонійно розвиненої, самостійної, ініціативної, творчої, внутрішньо готової взяти на себе відповідальність за власне життя та розвиток своєї країни. Справа виховання молодого покоління, починаючи з дошкільного віку, цілком залежить від дорослих, перш за все – вихователів дошкільних закладів.

Формуванню професійних якостей вихователюк дітей дошкільного віку – "садівниць" С. Русова надавала великого значення. Садівниця, за Русовою, – "це головний фактор в садку – вона дає йому прогресивний рух" [5, с. 29]. Вихователь дітей дошкільного віку, на думку С. Русової, має здійснювати "керування щодо дітей, яке зводиться до допомоги в дитячих вільних іграх, заняттях... До складу занять дітей дошкільного віку входять малювання, ліпка, всіляка ручна праця, вирізування..." [5, с. 19].

Надаючи великого значення заняттям дітей художньою працею, видатна українська педагог-просвітителька звертала увагу на професійну відповідність вихователя даному виду роботи з дошкільниками в дитячому садку. Як визначив аналіз стану підготовки майбутні вихователів, вони не повною мірою готові до запровадження новітніх підходів до навчання дітей художньої праці. Нині студентів все ще навчають формуванню у дітей репродуктивних умінь і навичок у процесі художньої праці, у зв'язку з чим виникає потреба переорієнтування майбутніх дошкільних педагогів на продуктивні методи співпраці з дітьми, щоб забезпечити розвиток творчої активності малюків. Також слід визначити, що на сьогодні у підготовці фахівців дошкільного закладу ще не достатньою мірою звертається увага на забезпечення єдності особистості з довкіллям: природним і етнічним національним.

Стосовно дітей дошкільного віку це стосується повномірною пізнання навколишнього середовища, яким для дитини є рідний край з його багатою історією, культурою, народними традиціями, ремеслами тощо. В останні роки цей елемент педагогічної роботи з дітьми набуває все більшої актуальності й потребує пошуку шляхів удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів, у тому числі – з урахуванням історико-педагогічного досвіду як основи інновацій, чим визначається **актуальність даного дослідження.**

Аналіз останніх публікацій. Проблема підготовки майбутніх вихователів до проведення роботи з дітьми дошкільного віку розглядалася в працях Л. Артемової, Г. Беленької, О. Кононко, Т. Поніманської, Л. Семушиної та ін. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової, її педагогічна концепція висвітлена у монографічних працях І. Зайченко, Є. Коваленко, І. Пінчук. Творча спадщина С. Русової тією чи іншою мірою стала об'єктом дисертаційних досліджень Г. Груць, О. Джус, Н. Малиновської, З. Нагачевської, І. Пінчук, С. Попиченко, О. Пшеврацької, В. Сергєєвої, О. Таран, І. Улюкаєвої. У контексті аналізу поглядів і рекомендацій вітчизняних педагогів щодо організації занять з ручної праці дітей дошкільного віку педагогічна спадщина С. Русової досліджувалася Н. Голотою, Т. Єськовою,

М. Мельничук. Найбільш ґрунтовно процес підготовки студентів як майбутніх вихователів до роботи з художньої праці в дошкільних закладах з урахуванням педагогічних поглядів С. Русової досліджувався Н. Голотою.

Обмеженістю наукових робіт стосовно підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в галузі художньої праці зумовлена необхідність виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття.

Мета дослідження: окреслити особливості фахової підготовки студентів спеціальності "дошкільна освіта" щодо навчання дошкільників художньої праці з урахуванням поглядів С. Русової.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні професійна підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти передбачає ряд дисциплін художньо-естетичного циклу, завдяки вивченню яких студенти оволодівають знаннями та вміннями вирішення завдань художньо-естетичного розвитку особистості, зокрема – щодо занять дітей художньою працею. Н. Голота визначає *художню працю* як творчу діяльність дитини з різними матеріалами, в процесі якої вона створює корисні та естетично значущі вироби для ігор, праці, побуту. Художня праця має спрямованість на розвиток у дітей дошкільного віку естетичного сприйняття навколишнього світу, початкових творчих здібностей, перших умінь і навичок в галузі художнього конструювання (дизайну) [2, с. 201].

У програмах дошкільної освіти художня праця як вид праці в дитячому садку визначається в контексті трудової діяльності та практикується з дітьми лише середньої та старшої груп. У програмі навчання й виховання дітей від двох до семи років "Дитина" зазначається, що "навчаючи дітей художній праці, вихователь реалізує ряд завдань – розвивати мислення, кмітливість, самостійність, планувати свою роботу, ставити мету, переносити набуті на заняттях знання в повсякденне життя" [3, с. 259].

На важливість занять дітей художньою працею звертали увагу видатні педагоги та вчені минулого. Вони визнавали великий потенціал даного виду дитячої праці з огляду на розумове, трудове, моральне, естетичне виховання дитини. Так, Софія Русова, автор концепції національної системи освіти і виховання, вважала ручну працю основою виховання, оскільки вона збуджує в дитячій душі найбільше самостійної творчості, дає вільно розвиватися її індивідуальності. "Праця в сучасному вихованні є метод, яким кожне знання зафіксовується в дитячій свідомості тим, що воно здобувається дитячою рукою: через руку в розум" [5, с. 97].

Ручну працю педагог вважала одним із головних чинників виховного процесу. Про роль ручної праці у вихованні дитини, її соціалізації, залучення до культури свого народу йдеться в працях С. Русової "Дошкільне виховання" (1918 р.), "В дитячому садку" (1919 р.). С. Русова звертала увагу вихователів на те, що при проведенні занять дітей ручною працею слід використовувати недорогий матеріал і будувати роботу таким чином, щоб вона була нескладною для дітей за технікою, не втомлювала їх, надавала насолоду від праці. На жаль, на сьогодні у роботі з дошкільниками окремі вихователі, бажаючи засвідчити колегам "надзвичайні" вміння дітей ручної праці, іноді використовують складні прийоми художніх технік (елементи модульного оригамі, паперопластики тощо), що засновані на тривалих монотонних діях і не спроможні підтримувати інтерес дітей до більш доступної і цікавої роботи, не формують в них посидючість й працелюбність.

Сучасна система підготовки вихователів до проведення занять з художньої праці у дошкільному закладі не повною мірою ураховує можливості використання різного матеріалу у роботі з дітьми. Слід зазначити, що навчальна дисципліна "Художня праця та основи дизайну" інтегрує в своїй технології механічну обробку різних матеріалів з художньо-конструкторською діяльністю, яка, у свою чергу, межує з таким видом мистецької діяльності як дизайн. На практичних студенти опановують вміння роботи з такими матеріалами, як природний (рослинний) матеріал, папір з його різновидами, пластичні матеріали (глина, солоне тісто, муле-патат) тощо. С. Русова мудро зауважувала, що заняття дітей ручною працею не слід обмежувати лише папером, картоном, глиною, бо "матеріалом для ручної праці і графічного мистецтва може бути всебічне наведення місцевої історії, місцевої природи і рідної орнаментики" [5, с. 19].

Відаючи данину сучасним матеріалам – у тому числі синтетичним, декоративним, – вихователі, на жаль, зменшують можливості використання у роботі з дітьми простих, традиційних для буття українців засобів для ручної роботи. С. Русова наголошувала на важливості залучення національного матеріалу, який поширений у краї, де проживає дитина та яким люди цієї місцевості здавна користувались для своїх потреб. Такими матеріалами, на думку С. Русової, є крейда, глина, кора різних дерев, мох, льон, камінці тощо.

Використання національних матеріалів у сучасній практиці дошкільного закладу можливе у контексті проведення з дітьми проектної діяльності, яка дозволяє генерувати ідеї, формувати в дошкільників емпатію, вміння асимілювати інформацію, здатність до передбачення тощо. Реалізуючи метод проектів щодо ознайомлення дітей із життям рідного народу, його побутованням, вихователь використовує такі форми й методи роботи, як екскурсія, елементи дитячого краєзнавства, бесіда, зустріч із народними майстрами, експериментування з різними матеріалами тощо. ґрунтовно особливості використання цього методу розкрито у працях сучасних Г. Беленької, Н. Гавриш, Н. Горобахи, С. Ніколаєвої, А. Сазонової, А. Хаярової та ін.

Як засвідчує стан сучасної практики роботи з дошкільниками, вихователі не сповна використовують потенціал такого наочного методу, як спостереження (екскурсія). З точки зору

С. Русової, цей метод має великі можливості щодо забезпечення живого сприймання явищ і подій, які відбуваються в навколишньому для дитини середовищі. Вона зазначала, що в дошкільному віці як батькам, так і педагогам треба показати дітям, який привабливий світ оточує їх, скільки в ньому цікавого, корисного. Методиці організації та проведення екскурсій С. Русова присвятила статтю "Шкільні екскурсії і їх значення" (1911 р.).

С. Русова вважала природу душею, основою виховного процесу, бо коли дитина набуває вміння спостерігати, досліджувати все, що її оточує, це навчить її любити рідний край та його культуру. Видатний педагог-просвітниця радила весною та влітку проводити більше екскурсій з дітьми в поле, у ліс з метою ознайомлення дітей з життям народу, з працею дорослих. Логічним завершенням екскурсій повинно стати збирання дітьми різноманітного матеріалу для подальшої творчої роботи на заняттях з художньої праці. "Дитина мусить ознайомитись з усякими місцевими матеріалами, використати його поки задля своєї праці і потім, ставши дорослою, вміти в діло пускати всі місцеві природні скарби задля більш практичної потреб", – зазначає видатний педагог [5, с. 28]. на думку С. Русової, ті елементи культури, які дитина може зрозуміти, а згодом відобразити у своїй практичній і творчій діяльності, мають найбільший виховний вплив на дошкільника. У процесі практичної діяльності дитина засвоює культурну спадщину народу, а відтак формується як особистість.

Залучення дитини до культурної спадщини свого народу, формування в неї етнічної самосвідомості, на думку С. Русової, – найважливіше завдання національного дитячого садка. Видатний педагог розглядала дитячий садок як своєрідний ретранслятор культури народу, його традицій, звичаїв, основ національного виховання. С. Русова писала: "Дитячий садок – це перша найгідніша школа для дитини, національна школа, в якій пробуджується її національна і громадянська свідомість" [5, с. 23]. Збільшення уваги освітян до проблем виховання дитини "на рідному ґрунті" вимагає від сучасного вихователя ґрунтовних знань та відповідних професійних умінь запровадження інтегрованого підходу до національного виховання дошкільників, що передбачає, зокрема, використання сучасних технологій освіти, дієвих форм і методів організації навчального процесу. Означені позиції повинні бути засвоєні вихователями ДНЗ ще на рівні їхньої фахової підготовки підчас навчання у ВНЗ.

Проте, проведений нами аналіз виявив, що в університетах як теоретичні, так і практичні аспекти педагогічної підготовки студентів зведені до мінімуму, що не завжди відповідає специфіці їхньої майбутньої діяльності. Традиційна система підготовки студентів університетів до педагогічної діяльності включає у себе такі компоненти: вивчення теоретичних дисциплін психолого-педагогічного циклу (педагогіка, психологія, методика виховної роботи), опанування фахових дисциплін, педагогічну практику у дошкільному навчальному закладі. До того ж, серед ефективних спецкурсів і факультативів відсутні такі, що ураховували б вивчення культурної спадщини рідного краю, досвіду використання ефективних форм виховної роботи з дітьми, глибокого осмислення педагогічних ідей видатних педагогів як основи інноваційних технологій.

Значною проблемою у підготовці майбутніх вихователів до проведення занять з художньої праці, як засвідчив аналіз навчальних планів підготовки за ОКР "бакалавр", є те, що вона здійснюється в багатьох вузах країни на початкових курсах навчання, коли не студенти ще не засвоїли зміст таких важливих дисциплін, як-от: "Педагогіка", "Педагогіка дошкільна", "Вікова та педагогічна психологія", а також методики дошкільної освіти, які є важливими для професійного становлення фахівця.

Викладання навчальної дисципліни "Художня праця та основи дизайну" на початковому етапі навчання, з огляду на означену проблему, ускладнює повноцінне засвоєння теоретичної частини курсу, в якій студенти набувають знань про концептуальні основи художньої праці; знайомляться з історико-теоретичними даними розвитку художньої ручної праці (у тому числі – з поглядами видатних вчених і педагогів на проблему навчання дітей художньої ручної праці); вивчають психолого-педагогічного підґрунтя художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку тощо.

Змістове наповнення навчальної дисципліни "Художня праця та основи дизайну" нині більшою мірою стосується набуття студентами практичних умінь роботи з різними матеріалами, у той же час, майже втрачаються позиції формування у них на початковому етапі навчання "світогляду, глибоких і змістовних знань, якими фахівець вільно володіє" [1, с. 5].

Не маючи на меті у даній публікації детально аналізувати проблематику сучасної підготовки фахівців дошкільної освіти, зазначимо, що окремі її аспекти завжди хвилювали вчених у галузі дошкільної освіти. Так, С. Русова вважала за необхідне забезпечувати у підготовці вихователя його педагогічний світогляд, ґрунтований на професійній орієнтації; готовність до "виховання творчої, активної особистості з глибокими громадянськими якостями: національною свідомістю, патріотизмом, високою моральністю, працелюбністю тощо" [4, с. 194].

Висновки. Зважаючи на проблеми, які було висвітлено у статті щодо підготовки студентів спеціальності "дошкільна освіта" до навчання дітей дошкільного віку художньої праці, їх вирішення має бути пов'язаним із: коригуванням змістового наповнення навчальної дисципліни "Художня праця та основи дизайну" щодо посилення теоретичної частини курсу інформацією, яка розкриває світоглядний потенціал художньої праці та декоративно-ужиткового мистецтва як її основи. Художню працю слід розглядати як своєрідне духовне середовище, у якому формуються світогляд, національна самосвідомість, естетичні ідеали, моральні цінності, патріотичні та трудові якості особистості. Саме до цього закликала в своїх працях видатна українка, педагог-просвітитель С. Русова.

Використані джерела

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: моногр. / Г. В. Беленька. – К. : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 320 с.
2. Голота Н. М. Врахування історичного досвіду професійної підготовки вихователя до організації ручної праці дітей при розробці сучасних технологій навчання студентів / Н. М. Голота : Теорія і практика дошкільної освіти в Україні : колект. монограф. / [авт. колект. З.Н. Борисова та ін.; за заг. ред. Г.В. Беленької, М.А. Машовець.]. – К.: Київськ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. – С. 181-203.
3. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк та ін. – 3-є вид., доопр. – К. : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
4. Коваленко С. І., Пінчук І. М. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / За ред. С. І. Коваленко. – Ніжин, НДПІ, 1998. – 214 с.
5. Русова С. Ф. Дошкільне виховання / С. Ф. Русова. – Катеринослав, 1918. – 88 с.

Matviyenko S.

S. RUSOVA'S VIEWS ON TEACHING CHILDREN ART: THEIR CONSIDERATION IN TRAINING FUTURE PRE-SCHOOL SPECIALISTS

The article analyzes the peculiarities of training future teachers to conduct art work classes in pre-school taking into account the views of the prominent educator S. Rusova regarding to this type of work with pre-school children. It is noted that educational heritage of this outstanding teacher and educator is a viable source of modern educational innovations. Her pedagogical ideas are largely in unison with today's views on the educational ideal. It is specified that the outstanding teacher-educator attached great importance to engaging children to manual labor, and considered it as a means of labor education and socialization of the child, his natural assimilation of national and regional cultural heritage. The author notes that S. Rusova's pedagogical ideas regarding to the education of the child on the national ground are extremely important today during the period of social and political change and radical reform of the national education system. S. Rusova's opinions which are analyzed in the article, relate to the selection of learning tools (including nature and national material that circulated in the region where the child lives) and methods of teaching pre-school art work. The author deals with some issues related to the specifics of teaching "Art work and design basics" at "Bachelor" degree, "Pre-school Education" specialty. It is claimed the mastering the content mentioned above is complicated by the fact that it is studied during the first courses without proper general educational and professional methodological basis. The article, based on S. Rusova's pedagogical ideas, determines the importance of the formation of future teacher pedagogical outlook, willingness to educate children in civic qualities, patriotism, creative activity. The author suggests the ways of improving university training of future teachers of pre-school educational institutions according to modern educational requirements and taking into account historical and educational experience as a basis of innovative technologies of pre-school education.

Key words: training future educators, academic discipline, art work, pedagogical views.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2016